

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА ЕКОНОМІКА
робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань **05 "Соціальні та поведінкові науки"**
Спеціальність **051 «Економіка»**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **«Економіка та економічна політика»**

Статус дисципліни **вибіркова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Завідувач кафедри
державного управління,
публічного адміністрування
та економічної політики

Наталія ГАВКАЛІОВА

Харків
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри Державного управління, публічного адміністрування та економічної політики

Протокол № 2 від 1.09.2022 р.

Розробник:

Мащенко М. А., д.е.н., доцент

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

На сучасному етапі розвитку людського суспільства та посилення його впливу на екологію як наслідок науково-технічного прогресу, підвищується практичне значення інвайронментальної економіки. Вона повинна бути науковою основою заходів з використання та охорони природних ресурсів, щодо збереження навколишнього середовища.

Проблеми екологічного обґрунтування проектів господарської діяльності та управління інвестиційними процесами з урахуванням вимог охорони навколишнього середовища в даний час є пріоритетними. Вирішення екологічних проблем потребує: збереження і відновлення природних систем, їх біологічного різноманіття та здатності до саморегуляції як необхідної умови сталого розвитку економіки; розробка заходів щодо запобігання негативних екологічних наслідків у результаті господарської діяльності; розрахунок екологічних збитків від реалізації проектів господарської діяльності; розрахунок екологічної ціни економічних благ з урахуванням життєвого циклу продукту; визначення інвестиційного клімату. Цим і визначається актуальність даної навчальної дисципліни.

Об'єктом навчальної дисципліни є соціально-еколого-економічні системи різного масштабу й рівня (країна, регіон, підприємство, природний комплекс і взаємозв'язок між ними), тобто вся еколого-економічна система й еколого-економічні відносини в рамках цієї системи.

Предметом навчальної дисципліни є взаємозв'язок між екосистемами, соціальними спільнотами й економічними системами, а також умови, що забезпечують стійкий стан і прогресивний розвиток усіх трьох систем.

Мета навчальної дисципліни:

формування у студентів цілісного світогляду і навичок системного мислення щодо екологічно обґрунтованих пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства і пошуку найбільш ефективних шляхів досягнення поставлених цілей.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	4
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	іспит

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Пререквізити	Постреквізити
Соціальна та економічна історія України	Дисципліни соціально-гуманітарного спрямування
Філософія	
Макроекономічний аналіз	Дисципліни професійного спрямування
Соціально-політичні студії	
Інвестиційна політика	

Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність аналізувати закономірності та давати науково-обґрунтовану оцінку етапів розвитку суспільно-історичного процесу	Застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу та оцінки розвитку суспільно-історичного процесу
Володіти методами, прийомами та інструментарієм оцінки результатів функціонування та розвитку економічних систем на мікро, макро- рівнях	Вміти здійснювати аналітичне оцінювання сучасного становища та формувати основні принципи ефективного управління економікою на мікро- та макрорівнях
Здатність до розробки стратегії соціально-економічного розвитку	Набути навички для забезпечення розробки стратегії соціально-економічного розвитку

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні питання сучасної економіки

Тема 1. Предмет і метод інвайронментальної економіки.

1.1. Визначення інвайронментальної економіки. Основні засади взаємозв'язку економіки та екології. Сутність економіки. Сутність екології.

1.2. Природні фактори в економічній системі. Класифікація природних факторів. Природні умови. Поняття антропогенного впливу. Класифікація процесів впливу на природу. Види господарських суб'єктів, які формують економічні відносини щодо природних факторів. Функції природних факторів. Особливості виконання природними факторами економічних, соціальних, екологічних, фізіологічних функцій.

1.3. Екологічна рівновага. Визначення екологічної рівноваги. Класифікація екологічних змін.

Тема 2. Екологічна стабільність і концепція сталого розвитку

2.1. Екологічна стабільність. Поняття екологічної стійкості. Індекс екологічної стійкості. Показники індексу екологічної стійкості. Основні напрями досягнення екологічної стійкості.

2.2. Екологізація економіки. Концепція сталого розвитку як концепція існування людства в 21-му сторіччі. Пріоритетні напрями економічної політики з позиції концепції сталого розвитку. Здобутки і потенціал України.

2.3. Неокласичний підхід громадського передбачення. Громадська продуктивна однодумність. Пріоритетні напрями розвитку екологічного прямування.

Тема 3. Еколого-економічні інструменти

3.1. Економічний інструментарій. Сутність еколого-економічної оцінки та ставки. Доцільність використання еколого-економічних оцінок у системі ринкових відносин. Економічні відносини між основними господарчими суб'єктами щодо використання природних факторів. Місце і роль економічних інструментів у господарському механізмі. Визначення і характеристика функцій ціни за ресурси. Визначення і характеристика функцій економічних вигод. Визначення і характеристика функцій перерозподільних платежів.

3.2. Форми еколого-економічних інструментів. Поняття форми еколого-економічних інструментів. Зміст та сфери застосування еколого-економічних інструментів. Податкові еколого-економічні інструменти. Специфіка еколого-економічного інструменту грант. Специфіка і поле дії прямих цінових механізмів для вирішення екологічних проблем. Страхування як еколого-економічний інструмент.

3.3. Принципи формування і механізми дії еколого-економічних інструментів. Визначення і характеристика ролі еколого-економічних інструментів. Механізми реалізації еколого-економічних інструментів. Еколого-економічні інструменти за природою впливу на інтереси господарчих суб'єктів. Методичні підходи для встановлення ставок для реалізації еколого-економічних інструментів. Принципи впливу на ключові групи економічних суб'єктів, що застосовуються при реалізації еколого-економічних інструментів.

Тема 4. Визначення економічної оцінки природних факторів

4.1. Оцінка природних факторів. Оцінки ресурсу та оцінки середовища. Подібність і відмінність між економічними оцінками ресурсів і середовища. Багатофункціональні природні ресурси. Вартісна форма зміни фізіологічних, соціальних і екологічних функцій природи.

4.2. Методи економічної оцінки природних ресурсів. Витратний підхід до економічної оцінки природних факторів. Результатний підхід до економічної оцінки природних факторів. Показники для економічної оцінки земельних ресурсів при витратному і результатному підходах. Показники для економічної оцінки родовищ корисних копалин при витратному і результатному підходах. Показники для економічної оцінки лісових ресурсів при витратному і результатному підходах. Показники для економічної оцінки водних ресурсів при витратному і результатному підходах. Показники для економічної оцінки рекреаційних ресурсів при витратному і результатному підходах.

4.3. Методи оцінки змін стану середовища. Характеристика формування економічної оцінки зміни стану середовища. Базові критерії економічних оцінок природних факторів. Характеристика цілей еколого-економічних оцінок витрат на підтримання стану відтворювальних природних ресурсів.

Змістовий модуль 2. Основи господарювання

Тема 5. Оцінка економічного збитку від порушення середовища

5.1. Визначення економічного збитку від порушення довкілля. Природа економічного збитку. Складові еколого-економічного збитку. Вартісний аналіз формування еколого-економічного збитку. Складові еколого-економічного збитку відносно формування вартості суспільного продукту.

5.2. Методи оцінки збитку від порушення довкілля. Фактори, що формують величину еколого-економічного збитку. Визначення дії фактора часу. Базові методи обліку еколого-економічного збитку.

5.3. Екологічна ціна економічних благ. Екологічна ціна виробництва і споживання продукту. Вплив життєвого циклу продукту на екологічну ціну. Практичне використання оцінки еколого-економічних збитків.

Тема 6. Економіко-екологічне регулювання економічних систем

6.1. Екологічне регулювання економіки регіонів. Масштабна криза та економічне зростання. Екологічні ресурси як інноваційні джерела зростання. Конкурентні переваги регіонів України. Інвестиційний клімат регіонів України та його залежність від екологічного регулювання.

6.2. Макроекономічне регулювання природних факторів. Присвоєння природних ресурсів та форми власності на природні ресурси. Механізми природоохоронної та природоресурсної діяльності країни. Екологічні механізми відтворення природних ресурсів в Україні. Вітчизняні промислові біотехнології відновлення природно-відтворених ресурсів.

6.3. Екологічний менеджмент. Економічне зростання і споживча культура. Зростання виробничих можливостей і глобальна економічна криза.

Тема 7. Інвайронментальна агресія

7.1. Політичні конфлікти щодо інвайронментальної агресії. Причини виникнення та

джерела політичних конфліктів. Конфлікти за землю та території. Значення географічного положення у військовому, стратегічному та економічному відношеннях. Природно-ресурсні конфлікти. Руйнування та виснаження природного середовища. Міри згладжування та елімінації політичних конфліктів.

7.2. Основні групи екологічних конфліктів. Класифікація конфліктів природокористування. Формування природно-ресурсного потенціалу. Соціально-екологічні конфлікти. Парадокс достатку, або прокляття ресурсів.

7.3. Міжнародні екологічні конфлікти. Територіально - етнічні конфлікти. Спори щодо водних ресурсів. «Рибні» конфлікти. Забруднення повітря та водних ресурсів. Радіоактивне забруднення.

7.4. Стратегія боротьби з глобальним забрудненням довкілля. Міжнародні програми щодо збереження природно-ресурсного потенціалу планети. Комплексні міри щодо нейтралізації та усунення забруднень світового значення.

Тема 8. Концепція платного природокористування

8.1. Основи платного природокористування. Впровадження платного природокористування в світі і в Україні. Позитивні та негативні погляди на платне природокористування. Система платного природокористування в Україні. Компоненти системи платного природокористування.

8.2. Система оплати за використання природних ресурсів. Система платежів за землю в Україні. Система зборів за надра в Україні. Система плати за водні ресурси в Україні. Система плати за лісові ресурси в Україні. Компоненти системи плати за тваринний світ в Україні. Компоненти системи плати за рослинний світ в Україні.

8.3. Платежі за порушення природного середовища. Компоненти системи платежів за порушення природного середовища. Система платежів за забруднення атмосферного повітря. Система платежів за забруднення водних ресурсів. Система платежів за розміщення відходів.

Перелік практичних (лабораторних) занять, а також питань та завдань до самостійної роботи наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Методи навчання та викладання

При викладанні навчальної дисципліни доцільно використовувати: пояснювально-ілюстративний метод; метод проблемного викладу; евристичний метод; дослідницький метод.

Для активізації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів застосовуються: проблемні лекції (т.8), диспут (т.1, 3-4, 6-7), бесіди (т. 2-5, 7-8), презентації (т.1-8), моделювання професійних ситуацій (т.7), кейс-стаді (т.4, 8), дебати (т. 2-6, 8).

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, занять і самостійних завдань та оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Підсумкова оцінка з дисципліни обчислюється з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю, який передбачає накопичувальна система (максимальна кількість – 60 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 35 балів). Результат семестрового іспиту

оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів). Результат проставляється у відповідній графі екзаменаційної «Відомості обліку успішності». Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60.

Поточний контроль за цією дисципліною проводиться у таких формах та за максимальною кількістю балів:

Виконання практичних завдань – 20 балів;

поточна контрольна робота – 10 балів;

виконання творчих завдань – 10 балів.

Модульний контроль з цієї дисципліни проводиться у формі колоквиуму. Максимальна кількість балів, яку студенти можуть отримати, складає 20 балів.

Загальний бал складається з накопичених балів за всі завдання, які округлюється до цілого числа за математичними правилами.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни»

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
Тема 1. Предмет і метод інвайронментальної економіки	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Визначення інвайронментальної економіки. 2. Природні фактори в економічній системі. 3. Екологічна рівновага.	Активна робота на лекції	-
	Практичне заняття	Опанування проблеми екологічної рівноваги. Диспут «Функції природних факторів»	Виконання практичних завдань.	5
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Діалектика взаємозв'язку інтересів і потреб.	Презентація домашнього завдання	
Тема 2. Екологічна стабільність і концепція сталого розвитку	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Екологічна стабільність. 2. Екологізація економіки. 3. Неокласичний підхід громадського передбачення.	Активна робота на лекції	-
	Практичне заняття	Бесіда «Основні напрямки досягнення екологічної стійкості». Дебати «Здобутки і потенціал України».	Поточна контрольна робота	5
<i>Самостійна робота</i>				

	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пріоритетні напрямлення розвитку екологічного спрямування	Презентація домашнього завдання	
Тема 3. Еколого-економічні інструменти	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Економічний інструментарій. 2. Форми еколого-економічних інструментів. 3. Принципи формування і механізми дії еколого-економічних інструментів	Активна робота на лекції.	-
	Практичне заняття	Бесіда «Визначення і характеристика ролі еколого-економічних інструментів». Дебати «Специфіка еколого-економічного інструменту грант». Диспут «Страховання як еколого-економічний інструмент»	Активна участь у виконанні практичних завдань.	-
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Механізми реалізації еколого-економічних інструментів.	Презентація творчого завдання	5	
Тема 4. Визначення економічної оцінки природних факторів	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Оцінка природних факторів. 2. Методи економічної оцінки природних ресурсів. 3. Методи оцінки змін стану середовища.	Активна робота на лекції	-
	Практичне заняття	Диспут «Подібність і відмінність між економічними оцінками ресурсів і середовища». Дебати «Цілі еколого-економічної оцінки природних ресурсів». Бесіда «Особливості ціноутворення на різних ринках» Кейс-стаді «Економічна оцінка природних ресурсів».	Виконання практичних завдань.	5
			Колоквіум	10
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вартісна форма зміни фізіологічних, соціальних і екологічних функцій природи	Презентація домашнього завдання		
Тема 5. Оцінка економічного збитку від поруше	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Визначення економічного збитку від порушення довкілля. 2. Методи оцінки збитку від порушення довкілля. 3. Екологічна ціна економічних благ.	Активна робота на лекції	-

ння середовища	Практичне заняття	Бесіда «Вартісний аналіз формування еколого-економічного збитку». Дебати «Визначення дії фактора часу». Презентація «Вплив життєвого циклу продукту на екологічну ціну»	Виконання практичних завдань.	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Практичне використання оцінки еколого-економічних збитків	Презентація домашнього завдання	-
Тема 6. Економіко-екологічне регулювання економічних систем	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Екологічне регулювання економіки регіонів. 2. Макроекономічне регулювання природних факторів. 3. Екологічний менеджмент	Активна робота на лекції.	-
	Практичне заняття	Диспут «Масштабна криза та економічне зростання». Дебати «Інвестиційний клімат регіонів України та його залежність від екологічного регулювання».	Активна участь в обговоренні питань теми.	-
			Поточна контрольна робота.	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вітчизняні промислові біотехнології відновлення природно-відтворених ресурсів.	Презентація домашнього завдання	-
Тема 7. Інвайронментальна агресія	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Політичні конфлікти щодо інвайронментальної агресії. 2. Основні групи екологічних конфліктів. 3. Міжнародні екологічні конфлікти. 4. Стратегія боротьби з глобальним забрудненням довкілля	Активна робота на лекції.	-
	Практичне заняття	Диспут «Соціально-екологічні конфлікти». Бесіда «Забруднення повітря та водних ресурсів. Моделювання професійних ситуацій: «Міжнародні програми щодо збереження природно-ресурсного потенціалу планети».	Виконання практичних завдань	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Інвайронментальна безпека	Перевірка домашніх творчих завдань	5
Тема 8. Концепція платного природокористу	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція за питаннями: 1. Основи платного природокористування. 2. Система оплати за використання природних ресурсів. 3. Платежі за порушення природного середовища	Активна робота на лекції.	-

вання	Практичне заняття	Бесіда «Система платного природокористування в Україні». Дебати «Система зборів за надра в Україні». Кейс-стаді «Система платежів за порушення природного середовища».	Активна участь у виконанні практичних завдань	-
			Колоквіум	10
Самостійна робота				
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вплив глобальних проблем на економічний розвиток України.	Презентація домашнього завдання	-
			Разом	60
			Іспит	40
			Разом по курсу	100

Рекомендована література

Основна

1. Мащенко М.А. Забезпечення інвайронментальної безпеки промислових підприємств залізничного транспорту: монографія. - Харків : Видавництво «Лідер», 2019. – 296 с. Харків : Видавництво «Лідер», 2019. – 296 с.
2. Теоретико-методологічні засади формування національної економічної системи в умовах інтеграції у світове господарство [Електронний ресурс] : монографія / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, М. А. Мащенко та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, доцента М. С. Брілья. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 208 с.

Додаткова

3. Мащенко М.А. Державно-приватне партнерство як умова забезпечення інвайронментальної безпеки. Ефективна економіка. №.12 – 2018. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2018/83.pdf (дата звернення: 30.09.2022).
4. Мащенко М.А. Аналітичний огляд моделей державно-приватного партнерства у розрізі забезпечення інвайронментальної безпеки. Агросвіт. №.12 – 2018. – С. 31-35.
5. Мащенко М.А. Організаційно-економічний механізм державно-приватного партнерства адаптивного управління соціально-економічними системами. Sociocultural and managerial drivers of business development strategy implementation in Ukraine: monograph / under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko / «Wydawnictwo IVM», 2021. – P. 121-132.
6. Mashchenko M.A. The Role of Public-Private Partnership in the Socio-Economic Development of the State International. Journal of Education and Science, Vol. 3, No. 4, 2020/ Available at : https://culturehealth.org/ijes_archive/ijes.2020.4.25.pdf
7. Мащенко М.А. Управління розвитком державно-приватного партнерства щодо забезпечення інвайронментальної безпеки в умовах інноваційної економіки. Інноваційні платформи управління економічними процесами в умовах цифровізації економіки : колективна монографія за ред. д.е.н., проф. Прохорової В. В. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2020. - с 210-218.
8. Dykan O., Mashchenko M.A. Developing the mechanism of the state-private partnerships as necessary condition to provide environmental security in modern conditions of geopolitical transformations. Ensuring national economic security in the context of geopolitical transformations: monograph/ under the general editorship of Doctor of Economics, Professor L.L. Kalinichenko / Higher School of Socifl and Economic. – Przeworsk: WSSG, 2019. – p. 45-55.

9. Мащенко М.А. Державно-приватне партнерство як механізм забезпечення інвайронментальної безпеки соціально-економічних систем. Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Калініченко. Х. : ФОП Панов А. М., 2019. С. 560–571.

Інформаційні ресурси

10. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система). Розміщено: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=8881>

11. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Міністерство доходів і зборів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://minrd.gov.ua/ru/>.

13. Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minfin.gov.ua/>.

14. Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua>

15. Статистика України : науковий журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua.